

AZ INTÉZET ÉLETÉBŐL

Az utrechti összehasonlító irodalomtörténeti kongresszus

A Nemzetközi Összehasonlító Irodalomtörténeti Társaság (Association International de Littérature Comparée) 1961. augusztus 21-től 26-ig tartotta III. kongresszusát Utrechtben. A magyar irodalomtörténetírás szempontjából különösen fontos esemény volt ez a kongresszus, mert első ízben vettek részt ennek a szervezetnek a nemzetközi találkozóin magyarországi kutatók is. A Magyar Tudományos Akadémia részéről *Sötér István*, *Kardos László* és *Klaniczay Tibor*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem kiküldetésében pedig *Kiráty István* és *Weber Antal* voltak jelen a kongresszuson. A kongresszus mintegy másfélszáz résztvevőjének túlnyomó többsége a nyugat-európai országokból és az Egyesült Államokból került ki, a népi demokratikus országokat a mi delegációnkon kívül az NDK, Románia és Lengyelország egy-egy képviselte, köztük Hans Mayer lipcei és Tudor Vianu bukaresti professzorok, régi ismerőseink és barátaink.

A kongresszus napirendjén két kérdés, illetve témakör szerepelt. A világnyelveken (angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol) írott irodalmak és az úgynevezett kis irodalmak kapcsolatainak kérdése volt az egyik, egyes irodalmi fogalmak, terminusok (pl. irodalom, stílus, criticism, barokk, manierizmus, pikareszk, szatíra stb.) volt a másik. Az első témakör inkább az összehasonlító irodalomtörténeti kutatás hagyományos, többnyire pozitívista irányát képviselő tanulmányok bemutatására adott módot (hatások, kapcsolatok stb. kimutatása), a második csoportba tartozó elméleti jellegű előadások viszont többnyire az új amerikai iskola, a new criticism szélsőségesen idealista módszerét képviselték. Megállapítható, hogy az utóbbiak voltak az igényesebbek, színvonalasabbak, nagyobb érdeklődést keltők, jelezve, hogy az elméleti irányú kutatások állnak ma a polgári irodalomtudomány figyelmének a középpontjában. A kongresszus munkájának, eredményeinek, a bemutatott előadásoknak és a nyugati irodalomtudomány helyzetéről, tendenciáiról a kongresszus előadásai és vitái tükrében kialakult tapasztalatoknak az ismertetésétől most eltekintünk, minderről más folyóiratokban részletesebb tudósítás olvasható. (Kortárs 1961. 12. sz., Magyar Tudomány 1961. 12. sz.) Folyóiratunk jellegének megfelelően itt csak a magyar irodalmat és irodalomtörténetírást érintő kérdések ismertetésére szorítkozunk.

Általános tapasztalatként megállapítható, hogy a magyar irodalom igen-igen kevésbé ismeretes az irodalomtudomány nemzetközi köreiből. Míg nemcsak a nagy irodalmak, de olyan kisebbek is, mint a skandináv, németalföldi, portugál s az egyes szláv népeké mind-mind tárgyai a nemzetközi tudományos érdeklődésnek, addig a magyarról ez alig mondható. A többi irodalmak vizsgálatával a hazai tudósokon kívül általában széles nemzetközi kutatógárda foglalkozik a legkülönbözőbb országokban és egyetemeken, a magyar irodalomnak viszont igen kevés külföldi specialistája van, s ezek is többnyire kedvezőtlen körülmények közepette kénytelenek dolgozni. Jellemzően tanúskodott a helyzetről az egyik holland könyvkereskedő cég által a kongresszus alkalmából rendezett érdekes könyvkiállítás, mely a nyugat-európai újabb irodalomtudományi szakirodalmat mutatta be. Itt jóformán minden európai irodalomról lehetett érdekes tudományos munkákat látni, magyar irodalomról szóló könyv azonban egy sem volt közöttük.

A kongresszus előadásainak a napirendjén is alig volt képviselve a magyar irodalom. Pedig a kongresszus szervezői részéről, mint azt a nagy és kis irodalmak kapcsolatainak témaként való kifizése is mutatja, megvolt a törekvés arra, hogy lehetőleg mennél több irodalom kérdései kerüljenek tárgyalásra, s köztük a magyar is. Ezért a kongresszus plénuma előtt elhangzott húsz főelőadás sorában előre tervbe vettek egy magyar vonatkozású előadást, s ennek megtartására *Sötér Istvánt* kérték fel. Meg lett volna a mód arra is, hogy a többi magyar résztvevő egy-egy kisebb témáról előadást tartson az egyes bizottságokban, de a kései jelentkezések miatt erre sajnos már nem nyílt lehetőség. A bizottsági üléseken egy előadás mégis képviselte a magyar irodalmat; egy francia hölgy, *Mme L. de Sugar* „A magyar

irodalom a XX. század elején és kapcsolatai a francia irodalommal” címen mutatott be egy kis dolgozatot. Mme Sugar jószándékú vállalkozása azonban sajnos meglehetősen gyenge színvonalon mozgott, új tudományos eredményeket nem mutatott fel. A magyar irodalom fontos kérdéseiről méltó módon és a nemzetközi tudományosság számára érdeklődést keltően így csak Sötér István értekezett.

Sötér előadás a kis és nagy irodalmak összefüggéseinek témaköréhez kapcsolódott, de már előadásának a címe, „A magyar és orosz irodalom párhuzamos jelenségei a XIX. században”, is túlmutatott a hagyományos hatás- és kapcsolatkiutató témákon. A párhuzamosok számbavétele persze nem öncélú összehasonlítás volt, hanem a kelet-európai irodalmak közös fejlődési sajátosságainak, s ezek társadalmi-történeti feltételeinek a sokoldalú elemzése. Az előadás nem is maradt meg kizárólag a magyar és az orosz irodalomnál, ezeket inkább mint a fejlődés sajátosságai szempontjából legtanulságosabbakat emelte ki, hanem bekapcsolta tárgyalásába a lengyel és a cseh irodalom nem egy párhuzamos jelenségét is. Sötér előadásában a kongresszus résztvevői képet kaptak arról, hogy milyen hasonló feladatok előtt álltak a kelet-európai irodalmak a XIX. század elején, és hogy mik voltak ennek az okai, majd mindebből kiindulva megvilágította ezen irodalmaknak a nyugati irodalmakéval eltérő olyan sajátosságait, mint a népiesség, a romantika fokozott szerepe és hosszabb időtartama stb. A társadalmi fejlődés hasonló, majd a század második felében eltérő jellegzetességeiből és irányából végül érthetővé tette miért jött létre a hasonló indulás után a magyar és orosz irodalmi fejlődés közötti igen nagy eltérés. Előadásából kibontakoztak a kelet-európai irodalmi fejlődés koncepciójának a körvonalai, s ezzel nemcsak a marxista módszer eredményes voltát dokumentálta, hanem ráirányította a figyelmet egy az egyetemes irodalomtudományban eddig alig ismert és nagyon elhanyagolt problémakörre. Ez az előadás arra is jó példa volt, hogy miként lehet a magyar irodalom problémáit az összehasonlító irodalomtörténet számára érdekessé és igen tanulságossá tenni.

A kongresszus résztvevői között az említett francia kutatóknál mellett a magyar irodalomtörténet még két külföldi művelőjével találkoztunk: Az egyikük, *G. F. Cushing*, a londoni egyetem szláv és kelet-európai intézetének magyar előadója, nem ismeretlen nálunk, *A. L. I. Sivirsky* tanárnak, az utrechti egyetem magyar előadójának munkásságáról azonban a hazai irodalomtörténetírás eddig nem szerzett tudomást. Mindez arra mutat, hogy az oly kevés külföldi magyar irodalomtörténész kutató tevékenységét sem tartjuk számon, nem fordítunk gondot tájékoztatásukra, munkájuk támogatására. Sőt mint utrechti kollégánk példája mutatja, néha még létezésükről is alig tudunk. Pedig Sivirsky pl. jelentékeny műfordítói tevékenységet fejt ki s az újabb magyar irodalom számos alkotását tolmácsolta már holland nyelven, jelenleg pedig egy német nyelvű könyve van sajtó alatt a jelenkori magyar irodalomról. Legfőbb ideje, hogy módot és formát találjunk a magyar irodalomtörténet külföldi kutatóival való kapcsolatok megteremtésére, a velük való együttműködésre, munkájuk támogatására.

Az utrechti kongresszuson részt vett magyar delegáció tagjai számos külföldi tudóssal kötöttek személyes ismeretséget, s ennek során intézetünk tevékenységéről is sikerült tájékoztatást nyújtani. A kitűnően előkészített és szervezett kongresszus mindvégig tapasztalhattuk az Association és a kongresszus vezetőinek kollegiális támogatását, illetve vendégszeretetét. Elsősorban *M. Bataillon* elnöknek, *J. Voisine* alelnöknek és *P. Smít* utrechti professzornak, a kongresszus főszervezőjének tartozunk ezért köszönettel.

K. T.

Illés László tanulmányútja a Német Demokratikus Köztársaságban

1951. május 12—október 5 közötti időben tartózkodtam a Német Demokratikus Köztársaságban. Augusztus 4-ig a Deutsche Akademie der Wissenschaften, ettől kezdve a Ministerium für Kultur vendége voltam.

Feladatam az volt, hogy tovább folytassam a megelőző évben elkezdett kutatásaimat a két világháború közötti időszakban létrejött németnyelvű magyar baloldali irodalom területén, mindenekelőtt pedig, hogy elvégezzem a weimári köztársaságban létrejött magyar proletáriróadalom feltárását.

Kutatómunkát az alábbi helyeken végeztem: *Berlin*, Deutsche Staatsbibliothek, Bibliothek und Archiv des Instituts für Marxismus—Leninismus beim ZK der SED; Institut für Gesellschaftswissenschaften beim ZK der SED; Institut für Slawistik der DADW; Bibliothek der Humboldt-Universität; Bibliothek der Gewerkschaften; Johannes B. Becher Archiv der DADK.; — *Potsdam*, Deutsches Zentralarchiv; — *Drezda*, Sächsische Landesbibliothek; —